

Ба шурои диссертатсионии 6D.KOA-004-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, баргузор мегардад. Суроға: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, маҳаллаи Буни Ҳисорак, шаҳраки донишҷӯён, бинои таълимии 8, синфхонаи 102. Почтаи электронӣ: ds_6d.koa-004@mail.ru.

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ, номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти кафедраи иқтисодиёти рақами ва идоракунии Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Абдулов Дилшод Назарович, ба диссертатсияи Абдусаломов Фарҳод Абдучаборович дар мавзӯи «Идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори (Phd) аз рӯйи ихтисоси 6D050700 – Менеҷмент (илмҳои иқтисодӣ) пешниҳод шудааст.

1. Мутобиқати мавзӯ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Навоварӣ ва натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсионии Абдусаломов Фарҳод Абдучаборович дар мавзӯи «Идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» дар заминаи шиносномаҳои ихтисосҳои соҳаи илмҳои иқтисодӣ (қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25 майи соли 2023, № 6) аз рӯйи ихтисоси 6D050700 – Менеҷмент (илмҳои иқтисодӣ) таҳия шудааст. Диссертатсия ба бандҳои 9, 12, 15 ва 28-и Шиносномаи ихтисоси 6D050700 – Менеҷмент (илмҳои иқтисодӣ) мувофиқат мекунад.

2. Мубрамияти мавзӯи таҳқиқот. Муҳити фаъолияти корхонаҳои кишоварзӣ дар солҳои охир ба таври назаррас тағйир ёфта, таъсири омилҳои бозорӣ, молиявӣ, технологӣ ва институтсионалӣ ба натиҷаҳои фаъолияти онҳо афзоиш ёфтааст. Дар чунин вазъ қабули қарорҳо танҳо дар асоси нишондиҳандаҳои ҷорӣ имконияти таъмини рушди устуворро маҳдуд менамояд. Аз ин рӯ, зарурати гузариш аз идоракунии оперативӣ ба низоми идоракунии стратегӣ бештар эҳсос мегардад.

Моҳияти чуқурин гузариш дар он ифода меёбад, ки корхона бояд на танҳо ба тағйироти бозор воқуниш нишон диҳад, балки онҳоро пешакӣ арзёбӣ намуда, имкониятҳои эҳтимолии рушд ва хавфҳои вобаста ба фаъолияти худро муайян намояд. Барои субъектҳои кишоварзӣ ин масъала бо сабаби мавсимӣ будани истеҳсолот, вобастагӣ аз омилҳои табиӣ, тағйирёбии нархи ашёи хом ва маҳсулоти ниҳой аҳамияти махсус дорад.

Ташаккули стратегияи рушди корхона аз омӯзиши вазъи бозор ва арзёбии имкониятҳои дохилии он оғоз мегардад. Дар ин раванд талаботи истеъмолкунандагон, рақибон, таъминкунандагон, иқтисодии истеҳсолӣ,

захираҳои молиявӣ, сатҳи технологӣ ва имкониятҳои васеъ намудани бозори фурӯш бояд мавриди таҳлил қарор гиранд. Натиҷаи чунин таҳлил барои муайян намудани ҳадафҳои дарозмуддат ва интиҳоби воситаҳои расидан ба онҳо истифода мешавад.

Дар баробари ин, рушди устувори корхона бе такмили заминаи моддию техникӣ ва таъмини манбаъҳои устувори маблағгузорӣ имконнопазир мебошад. Ҷалби сармояи беруна, истифодаи оқилонаи маблағҳои худӣ, рушди ҳамкориҳои кооперативӣ ва дастрасӣ ба қарзҳои мувофиқ метавонанд имкониятҳои корхонаҳоро барои навсозии истеҳсолот васеъ намоянд. Аз ин рӯ, масъалаи маблағгузорӣ бояд дар таркиби стратегияи умумии рушди субъектҳои аграрӣ мавқеи муҳим дошта бошад.

Нақши идоракунии стратегӣ инчунин дар ҳамоҳангсозии унсурҳои гуногуни фаъолияти корхона заҳир мегардад. Истеҳсол, таъминоти ашёи хом, коркард, нигоҳдорӣ, логистика, маркетинг ва фурӯш бояд дар доираи як низомӣ ягонаи қабули қарорҳо муттаҳид карда шаванд. Ин равиш имкон медиҳад, ки захираҳо самараноктар истифода шуда, арзиши иловашуда дар тамоми занҷири истеҳсоли афзоиш ёбад.

Таҷрибаи рушди иқтисодӣ нишон медиҳад, ки дар шароити номуайяни ва тағйирёбии муҳити беруна корхонаҳое мавқеи устувортар доранд, ки дорои ҳадафҳои возеҳ, механизмҳои мониторинги бозор ва қобилияти мутобиқшавии стратегӣ мебошанд. Аз ин рӯ, такмили низомӣ идоракунии стратегӣ дар корхонаҳои кишоварзии Тоҷикистон метавонад яке аз омилҳои муҳими баланд бардоштани самаранокӣ, рақобатпазирӣ ва устувории фаъолияти онҳо ба ҳисоб равад.

3. Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмӣ барои Ҳимоя пешниҳодшаванда.

Навгонҳои илмӣ таҳқиқоти диссертатсионӣ аз таҳия ва асоснок намудани самтҳои стратегияи рушди дарозмуддат, такмили низомӣ идоракунии стратегияи корхонаҳои агросаноатӣ ва ташаккули механизмҳои мутобиқсозии фаъолияти онҳо ба тағйироти муосири иқтисодӣ иборат мебошанд. Дар раванди таҳқиқот бо дарназардошти хусусиятҳои хоси фаъолияти корхонаҳои агросаноатӣ, таъсири омилҳои дохилӣ ва беруна ба самаранокӣ идоракунӣ, инчунин зарурати таъмини рушди устувор, пешниҳодҳои илмӣ ва амалӣ таҳия ва асоснок карда шудаанд.

Таҳқиқи рисолаи номбурда нишон дод, ки нуктаҳои зерин, ки ба ҳайси унсурҳои навгонии илмӣ муаррифӣ шуданд, дар ҳақиқат дар рисола ва автореферати кори илмӣ ҷой доранд ва аз таҳлилу натиҷагирӣҳои муаллифи рисола сарчашма мегиранд.

- низомӣ нишондиҳандаҳои баҳодихии устувории стратегӣ ва самаранокӣ идоракунии корхонаҳои агросаноатӣ таҳлил ва систематизатсия карда шудааст. Муаллиф нишондиҳандаҳои истеҳсоли, молиявӣ, сармоягузорӣ, захиравӣ ва иқтисодиро ба низомӣ ягона муттаҳид намуда, истифодаи муносибати интегратсиониро барои арзёбии ҳолати стратегияи корхонаҳо пешниҳод кардааст. Ин равиш

имкон медиҳад сатҳи устувории стратегӣ, самаранокии истифодаи захираҳо ва имкониятҳои рушди минбаъдаи корхонаҳо ҳамаҷониба арзёбӣ карда шаванд;

- вобастагии самаранокии идоракунии стратегии рушди корхонаҳои кишоварзӣ аз иқтидори захиравӣ ва сатҳи таъминоти онҳо муайян ва асоснок карда шудааст. Натиҷаҳои таҳқиқот нишон медиҳанд, ки дар шароити маҳдудияти сармоягузорӣ ва номуайянии муҳити иқтисодӣ самаранокии фаъолияти корхонаҳо ба дараҷаи истифодаи замин, меҳнат, сармоя, воситаҳои истеҳсолӣ ва захираҳои молиявӣ алоқамандии мустақим дорад. Ин хулоса барои муайян намудани самтҳои афзалиятноки идоракунии стратегӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дорад;

- механизми ташаккул ва татбиқи стратегияи рушди дарозмуддати субъектҳои комплекси агросаноатӣ пешниҳод гардидааст. Механизми мазкур пайдарҳамии таҳлили муҳити дохилӣ ва беруна, муайян намудани ҳадафҳои стратегӣ, арзёбии иқтидори захиравӣ, муайян намудани хавфҳо, интиҳоби самтҳои афзалиятноки рушди истеҳсолӣ ва сармоягузорӣ ва мониторинги натиҷаҳои татбиқи стратегияро дар бар мегирад. Баҳои мусбӣи муқарризи расмӣ ба ин натиҷа пеш аз ҳама бо хусусияти системавӣ ва имконияти татбиқи амалии он дар фаъолияти субъектҳои агросаноатӣ алоқаманд мебошад;

- стратегияи дурнамои рушди ҳамаҷонибаи субъектҳои комплекси агросаноатӣ таҳия ва асоснок карда шудааст, ки ба фаългардони сармоягузорӣ, навсозии иқтидори истеҳсолӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ, ташаккули талаботи устувор ва пардохтпазир ба маҳсулоти соҳа ва таҳкими устувории молиявии корхонаҳо равона гардидааст. Аз нуқтаи назари муқарризи расмӣ, ин пешниҳод яке аз натиҷаҳои муҳимми амалии таҳқиқот ба ҳисоб рафта, барои ташаккули заминаи рушди дарозмуддати корхонаҳои агросаноатӣ аҳамияти хос дорад;

- низомии идоракунии мутобиқшавандаи стратегии корхонаҳои агросаноатӣ пешниҳод шудааст, ки ба мониторинги тағйироти муҳити иқтисодӣ, пешгӯии хавфҳо, арзёбии натиҷаҳои фаъолияти корхона ва сари вақт ислоҳ намудани ҳадафҳо ва чорабиниҳои стратегӣ асос меёбад. Татбиқи чунин низом ба баланд бардоштани қобилияти мутобиқшавии корхонаҳо ба тағйироти бозорӣ ва иқтисодӣ мусоидат менамояд.

Дар маҷмӯъ, муқарризи расмӣ чунин мешуморад, ки муқаррароти пешниҳодшудаи навгонии илмӣ бо натиҷаҳои таҳқиқоти гузаронидашуда алоқаманд буда, дорои унсурҳои навини назариявӣ, методӣ ва амалӣ мебошанд. Натиҷаҳои мазкур метавонанд барои тақмили низомии идоракунии стратегии корхонаҳои агросаноатӣ, таҳияи стратегияҳои рушди дарозмуддат ва қабули қарорҳои асосноки идоракунӣ истифода карда шаванд.

Дар диссертатсия натиҷаҳои зерини назариявӣ ва амалӣ ба даст оварда шуданд, ки ба назари муаллиф шомили нуктаҳои ба Ҷимоя пешниҳодшаванда мебошанд:

- аз ҷониби муаллиф асоснок карда шудааст, ки самаранокии идоракунии стратегии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ба ташаккул ва истифодаи заминаи методологии мутобиқ ба хусусиятҳои соҳавии истеҳсолоти кишоварзӣ, таъсири омилҳои муҳити дохилӣ ва берунӣ, инчунин сатҳи истифодаи имкониятҳои истеҳсолӣ, молиявӣ ва захиравии субъектҳои хоҷагидорӣ вобастагии мустақим дорад. Дар ин замина, самтҳои асосии тақмили идоракунии стратегӣ ва таъмини мутобиқшавии корхонаҳо ба тағйироти муҳити иқтисодӣ муайян карда шудаанд;

- муаллиф механизми ташаккул ва татбиқи стратегияи рушди корхонаҳои аграриро дар асоси равандҳои ҳамгирӣ, истифодаи самараноки имкониятҳои истеҳсолӣ, молиявӣ ва захиравӣ тақмил дода, пайдарҳамии марҳилаҳои раванди идоракунии стратегӣ ва самтҳои асосии таъмини рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатиро асоснок намудааст;

- аз ҷониби муаллиф модели илмӣ таҳия шудааст, ки робитаи байни нишондиҳандаҳои асосии самаранокии фаъолияти корхонаҳои кишоварзӣ ва сатҳи таъминоти захиравии онҳоро инъикос менамояд.

Модели мазкур барои асоснок намудани қарорҳои стратегии идоракунӣ, муайян намудани омилҳои афзалиятноки таъсиррасон, баланд бардоштани фаъолияти истеҳсолӣ ва самаранок истифода намудани имкониятҳои захиравии субъектҳои хоҷагидори комплекси агросаноатӣ замина фароҳам меорад;

- муаллиф стратегияи дарозмуддати рушди ҳамаҷонибаи субъектҳои хоҷагидори комплекси агросаноатиро дар асоси татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ таҳия ва асоснок намудааст. Стратегияи пешниҳодшуда ба таъмини рушди устувори корхонаҳо, таҳкими устувории молиявӣ, навсозӣ ва рушди иқтисодии истеҳсолӣ, истифодаи самараноки захираҳо ва баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ равона гардидааст.

4. Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Дар раванди ҳалли илмӣ масъалаҳои гузошташуда равишҳои методологӣ ва усулҳои таҳқиқоте, ки муаллиф интихоб ва истифода намудааст, имконият фароҳам овардаанд, ки масъалаҳои тақмили идоракунии стратегии рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, арзёбии самаранокии фаъолияти онҳо ва муайян намудани самтҳои рушди дарозмуддат ҳамаҷониба таҳлил ва асоснок карда шаванд. Ин ҳама бо мақсади баланд бардоштани самаранокии идоракунӣ, истифодаи оқилонаи захираҳо, таҳкими устувории молиявӣ ва рақобатпазирии корхонаҳои агросаноатӣ ба роҳ монда шудааст.

Дарачаи асоснокӣ ва эътимоднокии мазмуну мундариҷаи диссертатсия, хулоса ва тавсияҳои дар он инъикосёфта дар асоси таҳлили маълумоти омӯрӣ, нишондиҳандаҳои иқтисодӣ истеҳсолӣ, муқоисаи натиҷаҳои бадастомада бо сарчашмаҳои илмӣ, истифодаи усулҳои таҳлили иқтисодӣ, омӯрӣ, иқтисодӣ-риёзӣ ва моделсозӣ таъмин гардидааст. Асоснокии хулоса ва пешниҳодҳои дар диссертатсия овардашуда аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф асарҳои бунёдии

олимони ватаниву хориҷиро дар самти идоракунии стратегӣ, рушди устувор, истифодаи самараноки захираҳо ва баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳои агросаноатӣ эҷодкорона истифода бурдааст. Шиносоӣ бо мазмуну мундариҷаи диссертатсия нишон медиҳад, ки муаллиф бо адабиёти илмӣ марбут ба мавзӯи таҳқиқот моҳирона ва мақсаднок кор карда, мустақилона маълумоти оморӣ ва нишондиҳандаҳои иқтисодиро ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлил намуда, дар асоси натиҷаҳои бадастомада хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои амалиро таҳия кардааст. Натиҷаҳои таҳқиқот ва модели пешниҳодшудаи иқтисодӣ-риёзӣ барои асоснок намудани самтҳои тақмили идоракунии стратегии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ заминаи кофӣ фароҳам меоранд.

5. Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия дар тақмили асосҳои назариявӣю методологии идоракунии стратегии рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, рушди равишҳои муносири идоракунӣ ва асоснок намудани самтҳои рушди дарозмуддати субъектҳои бахши аграрӣ ифода меёбад. Хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмӣ таҳияшуда метавонанд ҳамчун заминаи назариявӣ барои таҳқиқоти минбаъда дар самти идоракунии стратегӣ, рушди устувор ва баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳои агросаноатӣ истифода шаванд.

Аҳамияти амалии натиҷаҳои таҳқиқот дар имконияти истифодаи онҳо ҳангоми таҳияи стратегияҳои рушди корхонаҳо, банақшагирии сармоягузорӣ, арзёбии иқтидори захиравӣ ва қабули қарорҳои стратегии идоракунӣ зохир мегардад. Татбиқи тавсияҳои пешниҳодшуда ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти иқтисодӣ, таҳкими устувории молиявӣ ва рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатӣ мусоидат менамояд.

Аҳамияти иҷтимоии таҳқиқот дар рушди устувори корхонаҳои агросаноатӣ, беҳтар гардидани таъминоти аҳоли бо маҳсулоти кишоварзӣ, таҳкими амнияти озукаворӣ, рушди шуғл дар деҳот ва баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли ифода меёбад. Истифодаи тавсияҳои пешниҳодшуда барои самаранок истифода намудани захираҳо, рушди истеҳсолоти кишоварзӣ ва беҳтар намудани некуаҳволии иҷтимоӣю иқтисодӣ аҳоли заминаи мусоид фароҳам меорад.

Натиҷаҳои таҳқиқот барои истифода дар фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, мақомоти идоракунии соҳаи кишоварзӣ, муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ҳангоми таҳияи стратегияҳои рушди дарозмуддат, тақмили низоми идоракунии стратегӣ, таълими фанҳои иқтисодӣ ва гузаронидани таҳқиқоти илмӣ тавсия карда мешаванд.

6. Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифодаи усулҳои муосири илмӣ таҳлил, муқоиса, ҷамъбаст, гурӯҳбандӣ, таҳлили омӯрӣ ва иқтисодӣ-математикӣ таъмин гардидааст. Дар раванди таҳқиқот аз санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, стратегияҳо ва барномаҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, маълумоти расмӣ омӯрӣ, ҳисоботҳои соҳавӣ ва маводи илмӣ олимони ватанӣ ва хориҷӣ истифода шудааст.

Дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқот ба мутобиқати онҳо ба мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, истифодаи маълумоти воқеӣ оид ба фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ва татбиқи усулҳои муосири таҳқиқоти иқтисодӣ асос ёфтааст. Хулосаҳо ва тавсияҳои пешниҳодшуда дар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи омилҳои таъсиррасон ба рушди стратегӣ ва самаранокии идоракунии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ таҳия гардидаанд. Эътимоднокии натиҷаҳои бадастомада инчунин бо апробатсияи онҳо дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ, нашри мақолаҳои илмӣ ва имконияти татбиқи тавсияҳои пешниҳодшуда дар фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ тасдиқ мегардад. Натиҷаҳои таҳқиқот аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта, метавонанд барои такмили идоракунии стратегӣ ва таъмини рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд.

7. Саҳми илмӣ докталаб дар ҳалли масъалаҳои илмӣ. Саҳми шахсии муаллиф дар он зоҳир мегардад, ки тамоми марҳилаҳои таҳқиқоти илмӣ муваққатан анҷом дода шудаанд. Аз ҷумла, интихоби мавзӯи таҳқиқот, асоснок намудани аҳамияти илмӣ ва амалии он, муайян намудани ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқот, ҷамъоварӣ, коркард ва таҳлили маълумоти назариявӣ амалӣ, инчунин таҳияи хулосаҳо ва пешниҳодҳои илмӣ аз ҷониби муаллиф амалӣ гардидаанд.

Муаллиф масъалаҳои назариявӣ ва методологии идоракунии стратегиро таҳқиқ намуда, хусусиятҳои ташаккул ва рушди стратегии корхонаҳои комплекси агросаноатиро муайян кардааст. Самтҳои афзалиятноки такмили низоми идоракунии стратегӣ, баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳо ва таъмини рушди устувори онҳо асоснок гардидаанд. Дар раванди таҳқиқ вазъи муосири фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳлил шуда, омилҳои асосии таъсиррасон ба рушди онҳо, мушкилоти мавҷуда ва имкониятҳои рушди минбаъда муайян карда шудаанд. Дар асоси натиҷаҳои бадастомада хулосаҳо ва тавсияҳои илмӣ-амалӣ таҳия гардида, натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар корҳои илмӣ-интишорӣ инъикос ёфтаанд.

Натиҷаҳои таҳқиқот метавонанд барои такмили асосҳои назариявӣ методологии идоракунии стратегӣ, баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, таҳкими рақобатпазирӣ ва таъмини рушди устувори онҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шаванд.

8. Нашри натиҷаҳои таҳқиқот дар маҷалаҳои тақризшавандаи илмӣ.

Мазмун ва натиҷаҳои асосии диссертатсия дар интишороти илмии муаллиф инъикоси худро ёфтаанд. Хулосаҳо, пешниҳодҳо ва тавсияҳои илмӣ дар таҳқиқот асоснокшуда дар як қатор мақолаҳои илмӣ ва маърузаҳои илмӣ ба нашр расида, мавриди муҳокимаи ҷомеаи илмӣ қарор гирифтаанд.

Аз рӯи мавзӯи таҳқиқот муаллиф 19 мақолаи илмӣ ба таърифи расонидааст, ки аз ин шумора 5 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр гардидаанд. Дар ин мақолаҳо масъалаҳои назариявӣ, методологӣ ва амалии идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин роҳҳои тақмили механизми идоракунии стратегӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти онҳо мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот инчунин дар конференсияҳои байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва илмӣ-амалӣ пешниҳод ва муҳокима гардида, дар шакли маърузаҳои илмӣ ироа шудаанд. Баррасии натиҷаҳои таҳқиқот дар ҷунин ҷорабиниҳои илмӣ ба тақмили хулосаҳо ва асоснокии тавсияҳои пешниҳодшуда мусоидат намудааст.

9. Арзёбии мазмуни диссертатсия ва ҷараёни ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия мантиқ, тартиби таҳқиқот ва алгоритми ҳалли масъалаҳои гузашташударо инъикос мекунад. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса ва номгӯи адабиёти илмӣ, ки 124 сарчашмаро дар бар мегирад, иборат аст. Рисола дар 186 саҳифаи матнӣ компютерӣ пешниҳод гардида, аз 13 расм ва 31 ҷадвал иборат аст.

Дар муқаддима мубрами ва зарурати баргузори таҳқиқ асоснок карда шуда, тавсифи умумии таҳқиқ таҳия гардида, нуқтаҳои ҳимояшавандаи диссертатсия ва истифодаи натиҷаҳои он қушода шудаанд (с. 4-13).

Боби якуми диссертатсия таҳти унвони «Асосҳои назариявӣю методии ташаккули идоракунии стратегӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» бахшида шуда, дар он масъалаҳои назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушди идоракунии стратегияи корхонаҳои кишоварзӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Дар асоси омӯзиш ва ҷамъбасти адабиёти илмӣ, асарҳои олимони ватанӣ ва хориҷӣ моҳият, мазмун ва нақши идоракунии субъектҳои хоҷагидорӣ дар комплекси агросаноатӣ таҳлил карда шудаанд (с. 14-60).

Дар зербоби 1.1-и диссертатсия «Асосҳои таҳаввулотии назариявии идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» (сах. 14-28) масъалаҳои муҳими назариявӣ ва методологии ташаккул ва рушди идоракунии стратегӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Муаллиф дар ин қисмат бо истифода аз таҳлили адабиёти илмӣ олимони хориҷӣ ва ватанӣ моҳият, мазмун, вазифаҳо ва равишҳои асосии идоракунии стратегиро баррасӣ намуда, хусусиятҳои истифодаи онро дар шароити тағйирёбандаи иқтисодӣ ва

бозорӣ муайян кардааст. Дар саҳифаҳои 25–26 стратегияҳои фаъолияти корхона, мутобиқшавӣ ба муҳити беруна ва рушди корхона таҳлил гардидаанд. Муаллиф нишон медиҳад, ки стратегияи фаъолият бештар дар шароити бухронӣ ва заифшавии вазъи молиявии корхона, стратегияи мутобиқшавӣ дар шароити тағйирёбии муҳити бозор ва стратегияи рушд барои афзоиши ҳаҷми истеҳсолот, баланд бардоштани даромаднокиӣ, тақмили технологияҳо ва таҳкими рақобатпазирии маҳсулот истифода мегарданд.

Қобили зикр аст, ки дар зербоби мазкур муаллиф на танҳо таҳлили назарияҳои мавҷударо анҷом додааст, балки бо дарназардошти хусусиятҳои иқтисодиёти аграрии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаҳои мутобиқсозии марҳилаҳои идоракунии стратегияи корхонаҳои комплекси агросаноатиро ба шароити миллий баррасӣ намудааст. Муаллиф хароҷоти вобаста ба ҷамъовариҳои иттилоот, гуфтушунид, бастанӣ шартномаҳо, назорати иҷрои шартномаҳо ва таъмини ҳифзи ҳуқуқи муносибатҳои иқтисодиро таҳлил намуда, коҳиш додани онҳоро ҳамчун яке аз омилҳои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ арзёбӣ мекунад. Дар ҳамин қисмат расмҳои 1.1 ва 1.2 пешниҳод гардида, мутаносибан мақсадҳои рушди системаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ-экологӣ ва марҳилаҳои раванди идоракунии стратегияи корхонаҳои КАС инъикос шудаанд.

Дар маҷмӯъ, зербоби 1.1 бо фарогирии васеи масъалаҳои назариявӣ, таҳлили манбаъҳои илмӣ ва пешниҳоди дидгоҳи муаллиф оид ба идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ сатҳи хуби таҳлилии таҳқиқотро нишон медиҳад ва ҳамчун асоси илмӣ-методологӣ барои қисматҳои минбаъдаи диссертатсия хизмат менамояд.

Дар зербоби 1.2-и диссертатсия «Хусусиятҳои идоракунии стратегияи корхонаҳои кишоварзӣ дар асоси ташаккули низоми ҳамгироии кишоварзӣ» (с.29–41), унвонҷӯ масъалаҳои вобаста ба ташаккули низоми ҳамгироии агросаноатӣ, хусусиятҳои идоракунии стратегияи корхонаҳои кишоварзӣ ва истифодаи муносибатҳои логистикиро дар шароити иқтисоди бозорӣ мавриди таҳлил қарор додааст. Дар раванди таҳлил унвонҷӯ ба масъалаҳои ташкили занҷири технологияи истеҳсол, коркард, фурӯш ва истеъмоли маҳсулоти кишоварзӣ таваҷҷуҳ намуда, аҳамияти ҳамгироии иқтисодии субъектҳои комплекси агросаноатиро нишон медиҳад. Дар ин замина, нақши муносибатҳои логистикӣ дар идоракунии ҳаракати захираҳо, маҳсулоти кишоварзӣ ва иттилоот мавриди баррасӣ қарор гирифта, захираҳои корхонаҳои КАС аз рӯи таркиб, алоқамандӣ ба корхона, самтнокиӣ ва аҳамияти функционалӣ тасниф шудаанд. Ин масъалаҳо дар ҷадвали 1.1 бо гурӯҳбандии захираҳои моддӣ, энергетикӣ, иттилоотӣ, молиявӣ ва кадрӣ инъикос гардидаанд (сах.32).

Ҳамзамон, муаллиф хусусиятҳои усулҳои идоракунии корхонаҳои кишоварзиро таҳлил намуда, ба истифодаи воситаҳои иқтисодӣ, аз ҷумла нархгузорӣ, шартномаҳо, музди меҳнат, арзёбии хароҷот ва сармоягузорӣ аҳамият медиҳад. Ҷадвали 1.2 (сах.37)

низомии идоракунии стратегии рушди корхонаҳои КАС-ро дар асоси таҳлили муҳити дохилӣ ва берунӣ, банақшагирӣ, ташкил, ҳавасмандкунӣ, назорат ва арзёбӣ инъикос менамояд. Муаллиф инчунин зарурати рушди кластерҳои агросаноатӣ, истифодаи технологияҳои рақамӣ, тақмили логистика, рушди инфрасохтори деҳот ва таҳкими ҳамкориҳои байни субъектҳои занҷири арзишро таъкид кардааст.

Маводи таҳлилгардида нишон медиҳад, ки унвонҷӯ идоракунии стратегиро дар шароити ташаккули низомии ҳамгироии кишоварзӣ ҳамчун механизми пайваستкунандаи истехсол, коркард, нигохдорӣ, логистика ва фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ баррасӣ намуда, зарурати истифодаи оқилонаи захираҳо, технологияҳои муосир, муносибатҳои шарикӣ ва усулҳои идоракунии хавфхоро барои таъмини рушди устувор ва баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳои соҳаи КАС асоснок намудааст.

Дар зербоби 1.3-и диссертатсия таҳти унвони «Асосноккунии рушди стратегии субъектҳои хоҷагидорӣ дар комплекси агросаноатӣ» унвонҷӯ ба таҳлили асосҳои назариявӣ ва методии рушди стратегии субъектҳои хоҷагидорӣ комплекси агросаноатӣ диққати махсус додааст. Дар ин қисмати таҳқиқот рушди субъектҳои КАС ҳамчун низомии мураккаби иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ баррасӣ гардида, нақши ҳамгирӣ ва ҳамкорӣ иштирокчиёни занҷири технологияи истехсоли маҳсулоти кишоварзӣ асоснок карда шудааст (с.42–45).

Муаллиф хусусиятҳои низомии ҳамгироии кишоварзиро таҳлил намуда, таъсири омилҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологиро ба фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ нишон медиҳад. Дар баробари ин, зарурати ташаккули муносибатҳои ҳамгирӣ, истифодаи самараноки захираҳо, қорӣ намудани технологияҳои муосир ва баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ асоснок карда шудааст. Хусусан, ба масъалаи ҳамоҳангсозии фаъолияти субъектҳои гуногуни КАС ва ташаккули робитаҳои устувор дар занҷири истехсолот таваҷҷуҳ зоҳир гардидааст.

Дар зербоби мазкур инчунин зиддиятҳои асосии рушди субъектҳои хоҷагидорӣ КАС мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Муаллиф зиддиятҳои байни тақсимои меҳнат ва ҳамгирӣ, корхонаҳои калон ва хурд, манфиатҳои инфиродии субъектҳо ва ҳадафҳои умумии низом, инчунин муносибатҳои байни иштирокчиёни гуногуни низомии ҳамгироиро муайян намуда, роҳҳои коҳиш додани чунин зиддиятҳоро тавассути тақмили механизмҳои ҳамоҳангсозӣ ва идоракунӣ пешниҳод менамояд (с.50–53).

Дар зербоби мазкур ҳамчунин ба нақши дастгирии давлатӣ, рушди кластерҳо, ҷалби сармоя, қарздиҳӣ, истифодаи технологияҳои нав ва ташкили инфрасохтори зарурӣ диққат дода шудааст. Мавқеи мазкур бо самтҳои муосири сиёсати давлатӣ дар соҳаи КАС мувофиқат дошта, дар қонунгузорӣ амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон низ таъмини амнияти

озукаворӣ, ва экологӣ, рушди соҳа, шаффофият ва самаранокии фаъолияти КАС ҳамчун самтҳои муҳим муайян шудаанд (с. 42–61).

Боби дуюми диссертатсия бо номи «Вазъи кунунии идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» ба таҳлили ҳамаҷонибаи вазъи захиравӣ, моддию техникаӣ, истеҳсоли, молиявӣ, кадрӣ ва иҷтимоии корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардидааст. Дар ин боб муаллиф тавассути таҳлили маълумоти оморӣ ҳолати кунунии соҳаи кишоварзӣ ва омилҳои асосии таъсиррасон ба рушди стратегияи корхонаҳои КАС-ро мавриди таҳқиқ қарор додааст.

Дар зербоби 2.1 «Таҳлили захираҳо барои дастгирии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ва вазъи истеҳсолоти аграрӣ» муаллиф вазъи захираҳои моддию техникаӣ, молиявӣ, заминӣ ва меҳнатии корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро мавриди таҳлил қарор додааст (с. 61–78).

Муаллиф сохтори фондҳои асосии соҳаҳои иқтисодиётро таҳлил намуда, ҷойгоҳи кишоварзӣ, саноат ва сохтмонро дар сохтори фондҳои асосӣ муайян кардааст. Дар ҷадвали 2.1 тағйирёбии нишондиҳандаҳо дар солҳои 1991–2023 нишон дода шудааст (с. 63–65).

Дар идомаи таҳқиқот ҳолати базаи моддию техникаи КАС ва дараҷаи фарсудашавии фондҳои асосӣ баррасӣ гардидааст. Тибқи ҷадвали 2.2, сатҳи фарсудашавии мошинҳо ва таҷҳизоти кишоварзӣ дар соли 2023 ба 62,0 фоиз ва дар соҳаҳои ба кишоварзӣ хизматрасон ба 79,7 фоиз расидааст. Муаллиф зарурати навсозии техника ва истифодаи механизмҳои лизингиро асоснок менамояд (с. 65–69).

Дар ҷадвалҳои 2.3 ва 2.4 иқтидорҳои истеҳсоли ва истифодаи заминҳои кишоварзӣ таҳлил гардида, афзоиши майдони кишт ва тағйирёбии сохтори зироатҳо нишон дода шудааст (с. 69–74).

Ҷадвали 2.5 ба захираҳои меҳнатӣ бахшида шуда, нишон медиҳад, ки шумораи машғулбудагон дар кишоварзӣ дар соли 2023 ба 1618,7 ҳазор нафар расидааст. Ҳамзамон, музди меҳнати кормандони кишоварзӣ танҳо 40,3 фоизи сатҳи миёнаи ҷумҳуриявиро ташкил медиҳад, ки масъалаи ҳавасмандгардонии меҳнатӣ ва рушди захираҳои инсониро ба миён мегузорад (с. 74–77).

Дар ҷадвали 2.6 вазъи сохтмони объектҳои иҷтимоию фарҳангии минтақаҳои аграрӣ таҳлил шудааст.

Дар маҷмӯъ, таҳлили зербоби 2.1 нишон медиҳад, ки мушкилоти асосии рушди корхонаҳои КАС фарсудашавии фондҳои асосӣ, норасоии техникаи муосир, маҳдудияти захираҳои молиявӣ, сатҳи пасти музди меҳнат ва нокифоя будани инфрасохтор мебошанд. Муаллиф барои ҳалли масъалаҳои мазкур навсозии базаи моддию техникаӣ, ҷалби сармоягузорӣ, рушди лизинг ва беҳтар намудани истифодаи захираҳои меҳнативу заминиро муҳим мешуморад.

Дар зербоби 2.2 «Мушкилоти фаъолияти молиявӣ ва рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» диссертант вазъи сармоягузорӣ, манбаъҳои маблағгузорӣ ва мушкилоти таъминоти молиявии

корхонаҳои комплекси агросаноатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро таҳлил намуда, таъсири онҳо ба рушди соҳа ва такрористехсоли фондҳои асосиро арзёбӣ кардааст (с.79–93). Муаллиф қайд менамояд, ки рушди фаъолияти инвеститсионӣ яке аз омилҳои муҳими таъмини рушди иқтисодӣ, баланд бардоштани рақобатпазирии корхонаҳо ва таҳкими иқтисодии истеҳсоли комплекси агросаноатӣ мебошад.

Дар зербоб динамикаи сармоягузорӣ ба сармояи асосӣ аз рӯи манбаъҳо ва соҳаҳои иқтисодӣ таҳлил гардида, афзоиши ҳаҷми умумии сармоягузорӣ дар солҳои 2018–2023 нишон дода шудааст. Ҳамзамон таъкид мегардад, ки ҳиссаи сармоягузорӣ ба кишоварзӣ нисбат ба аҳамияти ин соҳа дар иқтисодиёти кишвар ҳанӯз маҳдуд буда, норасоии маблағгузорӣ барои навсозии фондҳои асосӣ, техника ва инфрасохтори истеҳсолӣ яке аз мушкилоти асосии соҳа мебошад (с.79–80).

Муаллиф инчунин сохтори манбаъҳои сармоягузорӣ, нақши хоҷагиҳои деҳқонӣ, маблағҳои давлатӣ ва дигар манбаъҳоро таҳлил намуда, зарурати тақвияти дастгирии давлатии молиявиро асоснок мекунад. Тибқи натиҷаҳои таҳлил, дар солҳои 2018–2023 ҳаҷми сармоягузорӣ ба сармояи асосии соҳаи кишоварзӣ афзоиш ёфта, дар соли 2023 нисбат ба соли 2018 4,96 маротиба зиёд шудааст. Бо вучуди ин, тағйирёбии ҳаҷми маблағгузорӣ дар солҳои алоҳида ва норасоии сармоя барои навсозии воситаҳои истеҳсолӣ мушкилоти молиявии соҳа боқӣ мемонад (с.86–91).

Натиҷаҳои таҳқиқоти муаллиф нишон медиҳанд, ки барои рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатӣ беҳтар намудани механизми маблағгузорӣ, ҷалби сармоягузори хусусӣ, тақвияти дастгирии давлатии молиявӣ ва рушди ҳамкориҳои субъектҳои агросаноатӣ зарур мебошад. Муаллиф инчунин кластеркунонии истеҳсолоти агросаноатиро ҳамчун яке аз самтҳои ҷалби сармоягузорӣ, коҳиш додани хароҷот ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳо пешниҳод менамояд.

Дар зербоби 2.3 «Арзёбии идоракунии стратегияи корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити муносибатҳои бозорӣ» унвонҷӯ масъалаҳои марбут ба арзёбии идоракунии стратегӣ, муайян намудани омилҳои дохилӣ ва берунаи таъсиррасон ба фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ва роҳҳои мутобиқ намудани фаъолияти онҳо ба талаботи бозорро мавриди таҳқиқ қарор додааст (с.94–110).

Муаллиф қайд менамояд, ки дар шароити муносибатҳои бозорӣ самаранокии фаъолияти корхонаҳои агросаноатӣ аз қобилияти онҳо барои мутобиқшавӣ ба тағйироти талабот, рақобат, сиёсати давлатӣ, вазъи иқтисодӣ ва истифодаи технологияҳои муосир вобастагии зиёд дорад (с.101–103).

Дар ин зербоб унвонҷӯ омилҳои асосии ташаккул ва татбиқи стратегияи идоракунии корхонаҳои комплекси агросаноатиро таҳлил намуда, зарурати ба назар гирифтани вазъи бозор, талаботу пешниҳоди маҳсулоти кишоварзӣ, рақобатпазирӣ, захираҳои

истеҳсоли, имкониятҳои молиявӣ ва иқтисодии кадрӣ асоснок менамояд.

Ҳамзамон, дар зербоб вазъи муфлисшавии корхонаҳои соҳаҳои асосии иқтисодиёти ҷумҳурии таҳлил гардида, қайд мешавад, ки ҳиссаи корхонаҳои кишоварзии муфлисшуда аз 82,4 фоиз дар соли 2000 то 48,6 фоиз дар соли 2023 коҳиш ёфтааст. Муаллиф ин нишондиҳандаро ҳамчун яке аз омилҳои тавсифкунандаи тағйироти вазъи иқтисодии субъектҳои кишоварзӣ баррасӣ намуда, зарурати тақмили идоракунии, беҳтар намудани шароити сармоягузорӣ ва таъмини бозори устувори фурӯши маҳсулотро таъкид менамояд.

Дар таҳқиқот инчунин сохтори истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ аз рӯи категорияҳои хоҷагӣ мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Натиҷаҳои таҳлил нишон медиҳанд, ки дар солҳои 2018–2023 ҳиссаи корхонаҳои кишоварзӣ дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ аз 5,2 фоиз то 9,7 фоиз афзоиш ёфта, ҳиссаи хоҷагӣҳои аҳоли аз 60,7 фоиз то 49,1 фоиз коҳиш ёфтааст. Ҳиссаи хоҷагӣҳои деҳқонӣ низ дар ин давра тағйир ёфта, нақши онҳо дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ назаррас боқӣ мондааст (с.101–105).

Дар баробари ин, дар зербоб нақши технологияҳои инноватсионӣ дар баланд бардоштани самаранокии истеҳсолот ва рақобатпазирии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ баррасӣ шудааст. Муаллиф қайд менамояд, ки истифодаи технологияҳои муосир метавонад ба коҳиш додани хароҷоти истеҳсоли, беҳтар намудани сифати маҳсулот, баланд бардоштани ҳосилнокии меҳнат ва таҳкими мавқеи корхонаҳо дар бозор мусоидат намояд. Ҳамзамон, зарурати рушди фаъолияти инноватсионӣ ва ташаккули механизмҳои ташкилӣ-иқтисодии татбиқи навоариҳо дар соҳаи агросаноатӣ асоснок карда шудааст (с.106–107).

Дар қисми ҷамъбасти зербоб унвонҷӯ масъалаҳои таъмини корхонаҳои комплекси агросаноатиро бо захираҳои моддӣ, техникаӣ, меҳнатӣ ва молиявӣ таҳлил намуда, сармоягузорию яке аз омилҳои муҳими рушди дарозмуддати соҳа арзёбӣ мекунад. Муаллиф таъкид менамояд, ки маҳдуд будани базаи моддию техникаӣ, норасоии маблағгузорӣ, дастрасии маҳдуд ба технологияҳои муосир ва мушкилоти бозори фурӯш ба самаранокии фаъолияти корхонаҳои кишоварзӣ таъсир мерасонанд.

Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои таҳқиқоти зербоби мазкур нишон медиҳанд, ки баланд бардоштани самаранокии идоракунии стратегӣ корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити муносибатҳои бозорӣ ба мутобиқ намудани стратегияҳои корхона ба талаботи бозор, истифодаи самаранокии захираҳо, рушди фаъолияти инноватсионӣ, тақмили базаи моддию техникаӣ, ҷалби сармоягузорӣ ва таҳкими рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ вобастагӣ дорад. Пешниҳодҳои муаллиф оид ба тақмили идоракунии стратегӣ, рушди ҳамгирӣ ва кластеризатсияи субъектҳои агросаноатӣ, ташкили ҳамкориҳои истеҳсолкунандагон ва фароҳам овардани шароити мусоид барои

фаъолияти онҳо метавонанд барои таъмини рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта бошанд (с.108–110).

Бобӣ сеюми диссертатсия «Самтҳои рушди идоракунии стратегии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» ба таҳқиқи масъалаҳои тақмили механизми идоракунии стратегӣ, муайян намудани самтҳои афзалиятноки истифодаи захираҳо ва асоснок намудани роҳҳои таъмини рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатӣ баҳшида шудааст (с.111–166). Дар ин боб дар асоси натиҷаҳои таҳлили назариявӣ ва арзёбии нишондиҳандаҳои фаъолияти корхонаҳои агросаноатӣ роҳҳои тақмили идоракунии стратегӣ, баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо ва беҳтар намудани заминаҳои сармоягузорию рушди корхонаҳо пешниҳод гардидаанд.

Дар зербоби 3.1 «Тақмили механизми идоракунии стратегии рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» масъалаҳои асосии ташаккули механизми муосири идоракунии стратегӣ ва самтҳои тақмили он мавриди таҳқиқ қарор гирифтаанд. Муаллиф идоракунии стратегиро ҳамчун низоми ҳамоҳангсозии истеҳсолот, истифодаи захираҳо, фаъолияти молиявӣ, маркетинг, муносибатҳои байни субъектҳои агросаноатӣ ва ҳамкорию давлату баҳши хусусӣ баррасӣ намуда, зарурати мутобиқ намудани стратегияҳои рушди корхонаҳоро ба тағйироти муҳити иқтисодӣ, технологӣ ва бозорӣ асоснок менамояд (с.111–126).

Дар доираи таҳқиқот аҳамияти рушди захираҳои инсонӣ ва баланд бардоштани сатҳи тахассуси кормандон низ мавриди баррасӣ қарор гирифтааст. Муаллиф зарурати татбиқи барномаҳои бозомӯзӣ ва тақмили ихтисоси кормандон, азхуд намудани технологияҳои муосири истеҳсолӣ ва иттилоотӣ, инчунин ташаккули низоми ҳавасмандгардонии меҳнатро таъкид менамояд. Дар баробари ин, масъалаҳои риояи меъёрҳои экологӣ, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ва татбиқи принципҳои рушди устувор ҳамчун унсурҳои муҳими механизми идоракунии стратегӣ муайян карда шудаанд (с.112–114).

Муаллиф дар асоси таҳлили фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатии ноҳияи Данғара имкониятҳои мавҷудаи рушди стратегӣ ва самаранокии истифодаи захираҳоро арзёбӣ намуда, нақши заминаи моддию техникӣ, сармоягузорӣ ва ҳамкорию байни субъектҳои хоҷагидориро дар рушди корхонаҳо нишон медиҳад. Дар ин замина фаъолияти кооперативҳои истеҳсолии «Раҳмонҷон», «Сомонҷон», «Муҳсинҷон» ва КИ ба номи «Футур Раҳмонов» таҳлил гардида, нишондиҳандаҳои самаранокии истифодаи захираҳои табиӣ, моддию техникӣ ва меҳнатӣ муайян карда шудаанд.

Барои муайян намудани дараҷаи таъсири омилҳои гуногун ба натиҷаҳои фаъолияти корхонаҳо унвонҷӯ аз усулҳои таҳлили коррелятсионӣ-регрессионӣ истифода намуда, моделҳои иқтисодӣ-математикии алоқамандии нишондиҳандаҳои натиҷавӣ ва омилҳои истеҳсолиро таҳия кардааст. Натиҷаҳои таҳлил нишон медиҳанд, ки

байни самаранокии истифодаи захираҳо ва нишондиҳандаҳои натиҷавии фаъолияти корхонаҳои таҳқиқшуда робитаи назаррас мавҷуд буда, коэффисиентҳои коррелятсия ва детерминатсия дараҷаи баланди вобастагии натиҷаҳои фаъолияти корхонаҳоро аз маҷмӯи омилҳои истеҳсоли ва захиравӣ нишон медиҳанд.

Дар идомаи таҳқиқот унвонҷӯ самтҳои ҷалби сармоягузорӣ ва истифодаи самаранокии онро дар корхонаҳои кишоварзӣ асоснок намудааст. Дар боби мазкур инчунин нақши воситаҳои асосӣ дар таъмини самаранокии фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ таҳлил карда шудааст. Дар мисоли КИ «Раҳмонҷон» таъсири сохтор ва самаранокии истифодаи воситаҳои асосӣ ба нишондиҳандаҳои натиҷавии фаъолияти корхона арзёбӣ гардида, зарурати рушди иқтисодии истеҳсоли, таҷдиди фондҳои асосӣ ва ташкили инфрасохтори зарурӣ барои афзоиши ҳаҷми истеҳсолот асоснок карда шудааст. Дар ин замина, масъалаи васеъ намудани иқтисодҳои истеҳсоли ва рушди соҳаи чорводорӣ ҳамчун яке аз самтҳои рушди фаъолияти корхона мавриди таваҷҷуҳ қарор гирифтааст (с.115–122).

Муаллиф ҳамзамон аҳамияти рушди захираҳои меҳнатӣ ва беҳтар намудани шароити иҷтимоию иқтисодии аҳолии деҳотро барои рушди устувори корхонаҳои агросаноатӣ таъкид менамояд. Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои таҳқиқоти боби сеюм барои тақмили механизми идоракунии стратегияи корхонаҳои комплекси агросаноатӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта, ба баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо, беҳтар намудани заминаи моддию техникаи корхонаҳо, рушди иқтисодии истеҳсоли, ҷалби сармоягузорӣ, истифодаи технологияҳои муосир ва таъмини рушди устувори корхонаҳои агросаноатӣ равона шудаанд. (с.123–126).

Дар зербоби 3.2 «Идоракунии татбиқи барномаҳои стратегияи рушди кишоварзӣ» унвонҷӯ масъалаҳои ташаккул, интиҳоб ва татбиқи стратегияҳои рушди корхонаҳои кишоварзиро таҳқиқ намуда, таваҷҷуҳи асосиро ба мисоли Кооперативи истеҳсолии «Мухсинҷон»-и ноҳияи Данғара равона кардааст. Муаллиф вобастагии интиҳоби стратегияи корхонаро аз вазъии воқеии истеҳсоли, иқтисодии ресурсӣ, мавқеи бозорӣ, сатҳи рақобат ва низоми идоракунии асоснок намуда, истифодаи стратегияҳои ҳамгироии амудӣ ва уфуқӣ, коҳишдиҳӣ, кам кардани хароҷот, шарикӣ стратегӣ ва рушди истеҳсолотро таҳлил менамояд (с.127–143).

Дар доираи таҳқиқот ҳолати молиявӣ истеҳсолии КИ «Мухсинҷон» бо корхонаҳои дигари кишоварзӣ муқоиса гардида, нишондиҳандаҳои ҳаҷми истеҳсолот, заминҳои кишоварзӣ, захираҳои меҳнатӣ, истеҳсоли маҳсулоти зироаткорӣ ва чорводорӣ, сатҳи бозорёбӣ, даромаднокӣ ва натиҷаҳои молиявӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Натиҷаҳои муқоисавӣ имкон медиҳанд, ки имкониятҳо ва маҳдудиятҳои стратегияи корхона муайян карда шуда, самтҳои афзалиятноки тақмили фаъолияти он пешниҳод гарданд (с.130–132).

Муаллиф дар асоси таҳлил татбиқи шарикии стратегиро ҳамчун яке аз самтҳои тақмили фаъолияти корхона пешниҳод намуда, имкониятҳои ҳамкорӣ бо базаи меваю сабзавоти ноҳияи Данғараро асоснок мекунад. Ҳамчунин, самаранокии лоиҳаи нигоҳдорӣ ва фурӯши карам ва сабзӣ таҳлил гардида, тибқи ҳисобҳои пешниҳодшуда татбиқи лоиҳа метавонад ғоиди софӣ корхонаро ба андозаи 1792 ҳазор сомони зиёд намуда, сатҳи даромаднокии фурӯшро беҳтар намояд (ҷадвали 3.7).

Ин нишон медиҳад, ки истифодаи инфрасохтори нигоҳдорӣ ва тақсими маҳсулот дар доираи шарикии стратегӣ метавонад ба беҳтар гардидани натиҷаҳои молиявии корхона мусоидат намояд.

Дар асоси нишондиҳандаҳои ҷадвали 3.8 дурнамои тағйирёбии самаранокии фаъолияти КИ «Мухсинҷон» арзёбӣ гардида, барои соли 2024 нисбат ба соли 2022 афзоиши баромади маҳсулоти умумӣ ба ҳар 100 гектар замини кишоварзӣ 18,2 Ҷ ва афзоиши маҳсулоти умумӣ ба як одам-соати дар идоракунӣ сарфшуда 3,1 Ҷ пешбинӣ шудааст. Ҳамзамон, баромади маҳсулоти умумӣ ба як сомони хароҷоти идоракунӣ 17 Ҷ зиёд шудани пешбинӣ гардидааст.

Ин нишондиҳандаҳо самтҳои эҳтимолии баланд бардоштани самаранокии идоракунӣ корхонаро инъикос менамоянд (с.137–140).

Дар зербоб ба тақмили сохтори идоракунӣ ва ташкили ҳадамоти маркетингӣ низ аҳамияти ҷиддӣ дода шудааст. Муаллиф зарурати ташкили фаъолияти махсуси маркетингиро бо дарназардошти мавҷудияти норасоии иттилооти бозорӣ, маҳдуд будани малакаҳои маркетингии кормандон, нокифоя будани таълимот ва мушкулоти ташкили фурӯши маҳсулот асоснок мекунад. (с.141–142).

Дар маҷмӯъ, таҳқиқоти мазкур нишон медиҳад, ки татбиқи самаранокии стратегияҳои рушди корхонаҳои кишоварзӣ бояд дар асоси мувофиқати ҳадафҳои стратегӣ бо захираҳои мавҷуда, тақмили идоракунӣ, рушди фаъолияти маркетингӣ, истифодаи технологияҳои инноватсионӣ, диверсификасияи каналҳои фурӯш ва густариши ҳамкорӣҳои кооперативӣ амалӣ карда шавад.

Пешниҳодҳои таҳияшуда дар мисоли КИ «Мухсинҷон» имкониятҳои баланд бардоштани самаранокии истеҳсолот, беҳтар намудани натиҷаҳои молиявӣ ва таҳкими мавқеи корхона дар бозори маҳсулоти кишоварзиро нишон медиҳанд.

Дар зербоби 3.3 «Кластерикунонӣ ҳамчун самти идоракунӣ стратегӣ корхонаҳои комплекси агросаноатӣ» унвонҷӯ масъалаҳои ташаккул ва рушди кластерҳои агросаноатӣ, омилҳои интиҳоби ҷойгиршавии онҳо ва нақши кластерикунонӣ дар баланд бардоштани самаранокии ва рақобатпазирии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ мавриди таҳлил қарор додааст (с.144–166). Муаллиф таъкид менамояд, ки кластер ҳамчун шакли ҳамгироии корхонаҳо, таъминкунадагон, ташкилотҳои илмӣ, молиявӣ ва давлатӣ метавонад барои муттаҳид намудани захираҳо, технология, иттилоот ва инфрасохтор замина фароҳам оварад.

Муаллиф барои асоснок намудани аҳамияти амалии кластерикунонӣ лоиҳаи «Комплекси боғпарварӣ» - и КИ «Раҳмонҷон»-ро мавриди таҳлил қарор дода, сохтори иштирокчиёни лоиҳа, манбаъҳои маблағгузорӣ, марҳилаҳои татбиқ, инфрасохтори зарурӣ ва нишондиҳандаҳои пешбинишудаи самаранокии иқтисодиро баррасӣ менамояд. Аз натиҷаи таҳлил бармеояд, ки ташкили занҷири пурраи истеҳсолӣ аз парвариши маҳсулоти кишоварзӣ то коркард, нигоҳдорӣ, логистика ва фурӯш метавонад барои рушди ҳамгироии агросаноатӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои хоҷагидор замина фароҳам созад (с.150–159).

Дар маҷмӯъ, натиҷаҳои таҳқиқоти зербоби 3.3 нишон медиҳанд, ки кластерикунонӣ метавонад ҳамчун воситаи идоракунии стратегии корхонаҳои комплекси агросаноатӣ барои таҳкими робитаҳои истеҳсолӣ, истифодаи самараноки захираҳо, рушди инфрасохтор, қорӣ намудани технологияҳои нав ва баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти кишоварзӣ истифода гардад. Пешниҳодҳои таҳиянамудаи унвонҷӯ оид ба ташаккули кластерҳои агросаноатӣ, тақмили ҳамкориҳои байни субъектҳои хоҷагидор ва истифодаи механизмҳои сармоягузорӣ аҳамияти назариявӣ ва амалӣ дошта, метавонанд барои рушди устувори корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ва таҳкими иқтисодии истеҳсолии минтақаҳо истифода шаванд (с.160–164).

Дар қисми хулосавии диссертатсия натиҷаҳои таҳлили фаъолияти корхонаҳои комплекси агросаноатӣ, самаранокии истифодаи захираҳо, имкониятҳои сармоягузорӣ ва самтҳои рушди кластерикунонӣ ҷамъбаст гардида, пешниҳодҳои муаллиф оид ба тақмили идоракунии стратегии корхонаҳои агросаноатӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии онҳо пешниҳод шудаанд (с.167–170).

10. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Абдусаломов Фарҳод Абдучаборович дар мавзӯи «Идоракунии стратегии рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаи илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон №267, аз 30 июни соли 2021) (минбаъд-Тартиб) ҷавобгӯй мебошад. Муқаддима, мубрами мавзӯи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқоти мавзӯи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ, мақсади таҳқиқот, вазифаҳои таҳқиқот, объекти таҳқиқот, мавзӯи таҳқиқот, наwgониҳои илмӣ таҳқиқот, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, нуқтаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳо, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия тибқи муқаррароти Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия (қарори Раёсати Комиссия аз 31 март соли 2022, № 3) таҳия гардида, ба таври мукамал моҳияти диссертатсияро инъикос менамоянд.

Автореферати диссертатсия мутобиқи талаботи мукарраргардида оид ба корҳои илмӣ дараҷаи илмӣ иқтисодӣ таҳия гардида, мазмун, ҳадаф ва натиҷаҳои асосии таҳқиқоти анҷомдодашударо инъикос менамояд. Дар он масъалаҳои асосии таҳқиқот, натиҷаҳои бадастомада, ҳулосаҳои илмӣ ва пешниҳодҳои амалии муаллиф ба таври пайдарпай пешниҳод гардида, аҳамияти назариявӣ ва амалии онҳо нишон дода шудааст. Мундариҷаи автореферат бо самти таҳқиқот мувофиқат дошта, дастовардҳои асосии илмӣ диссертантро пурра инъикос менамояд.

11. Мутобиқати таҳассуси илмӣ довталаб ба дараҷаи илмӣ. Таҳассуси илмӣ Абдусаломов Фарҳод Абдуҷаборович ба ихтисоси илмӣ дархосшаванда 6D050700 – Менеҷмент (илмҳои иқтисодӣ) мувофиқат мекунад.

12. Эъродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия.

Ба сифати эроду тавсияҳо ба диссертатсия чунин нуқтаҳоро қайд кардан мумкин аст:

1. Дар диссертатсия масъалаҳои назариявӣ ва амалии идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ ба таври васеъ таҳлил гардидаанд, аммо робитаи байни равишҳои назариявии идоракунии стратегӣ ва механизмҳои мушаххаси татбиқи онҳо дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонист боз ҳам муфассалтар асоснок карда шавад.

2. Дар раванди таҳқиқ омилҳои асосии таъсиррасон ба рушди стратегияи корхонаҳои комплекси агросаноатӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд, вале таҳлили муқоисавии таҷрибаи кишварҳои дорои низоми пешрафтаи идоракунии агросаноатӣ ва имконияти мутобиқ намудани таҷрибаи мазкур ба шароити иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонист натиҷаҳои таҳқиқотро боз ҳам пурратар гардонад.

3. Дар диссертатсия ба масъалаи истифодаи технологияҳои муосир дар идоракунии рушди корхонаҳои агросаноатӣ таваҷҷуҳ зоҳир гардидааст, аммо механизмҳои мушаххаси ҷорӣ намудани технологияҳои рақамӣ, низомҳои иттилоотии идоракунӣ, таҳлили маълумот ва воситаҳои рақамии банақшагирии стратегӣ метавонистанд васеътар баррасӣ карда шаванд.

4. Пешниҳодҳои муаллиф оид ба тақмили низоми идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ аҳамияти муҳими амалӣ доранд, вале муайян намудани самаранокии иқтисодии ҷорабиниҳои пешниҳодшуда тавассути ҳисобҳои мушаххас ва нишондиҳандаҳои иқтисодӣ метавонист арзиши амалии натиҷаҳои таҳқиқотро боз ҳам баланд бардорад.

5. Дар диссертатсия таъсири омилҳои иқтисодӣ, истеҳсолӣ ва бозорӣ ба рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ таҳлил гардидааст, вале масъалаи таъсири инфрасохтори истеҳсолӣ, нақлиётӣ, молиявӣ ва логистикӣ ба имкониятҳои татбиқи стратегияҳои рушди корхонаҳо метавонист бештар мавриди таҳқиқ қарор гирад.

6. Баъзе пешниҳодҳои диссертант оид ба тақмили идоракунии стратегияи рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ хусусияти умумӣ

доранд ва дар оянда метавонанд бо дарназардошти хусусиятҳои минтақавӣ, самти фаъолияти корхонаҳо, шаклҳои ташкилию ҳукуқии хоҷагидорӣ ва сатҳи имкониятҳои истехсолии онҳо мушаххастар гардонида шаванд. Бояд қайд намуд, ки эродҳои пешниҳодгардида хусусияти тавсиявӣ дошта, ба арзёбии умумии мусбати диссертатсия таъсир намерасонанд. Онҳо танҳо ба тақмили минбаъдаи баъзе ҷанбаҳои таҳқиқот равона гардида, аҳамияти илмӣ ва амалии натиҷаҳои бадастовардаи муаллифро коҳиш намедиханд.

13. Хулоса оид ба диссертатсия. Диссертатсияи Абдусаломов Фарҳод Абдучаборович дар мавзӯи «Идоракунии стратегии рушди корхонаҳои комплекси агросаноатӣ (дар мисоли Ҷумҳурии Тоҷикистон)» барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори (Phd) аз рӯйи ихтисоси 6D050700 – Менечмент (илмҳои иқтисодӣ) таҳқиқоти илмӣ-таҳассусии ба итмомрасида буда, ба талаботи муқарраргардидаи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад. Натиҷаҳои таҳқиқоти анҷомдодашуда нишон медиҳанд, ки диссертатсия дорои аҳамияти назариявӣ ва амалии назаррас буда, бо истифодаи усулҳои муосири таҳқиқотӣ дар сатҳи баланди илмӣ методологӣ таҳия гардидааст. Дар он масъалаи муҳими илмӣ мавриди омӯзиш қарор гирифта, барои ҳалли он хулоса ва пешниҳодҳои асосноки илмӣ таҳия шудаанд. Бо дарназардошти навгониҳои илмӣ, аҳамияти амалии натиҷаҳо ва саҳми муаллиф дар рушди самти таҳқиқшаванда, Абдусаломов Фарҳод Абдучаборович ба талаботи муқарраргардида ҷавобгӯ буда, сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори (Phd) аз рӯйи ихтисоси 6D050700 – Менечмент (илмҳои иқтисодӣ) доништа мешавад.

Муқарррриз,

номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти
кафедраи дотсенти кафедраи
иқтисодиёти рақами ва идоракунии
Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи
Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

 Абдулов Д.Н.

Имзои Абдулов Д.Н.-ро тасдиқ мекунам:

Сардори шуъбаи кадрҳо ва корҳои махсус
Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи
Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ

“ 08. ” 10. 2026

 Давлатзода М.А.

Суроғаи муассиса:

735360, Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ,
шаҳри Кӯлоб кӯчаи С. Сафаров 16 тел: +992 (83322) 2-35-06 www.Kgu.tj.

